

Piotr Koprowski

W ogrodzie muz

Twórcy – idee – postawy
(XIX-XXI w.)

Rzeszów 2017

ISBN: 978-83-65441-63-8

Druk:

„**BONUS LIBER**” Sp. z o.o.
ul. 17 Pułku Piechoty 7, 35-020 Rzeszów,
tel./fax. 17 852 59 38
e-mail: bonusliber@wp.pl • www.bonusliber.pl

Spis treści

Zamiast wstępu	9
1. Dziecko i dzieciństwo w dziełach malarskich przełomu XIX i XX w. (J. Malczewski, St. Wyspiański, W. Weiss)	19
2. Nie-bezgrzeszna, wczesna młodość w świetle Dziennika duszy Jana XXIII i Spowiedzi motyla Janusza Korczaka.....	21
3. Postęp, nauka i racjonalność w refleksji Bolesława Prusa i Henryka Sienkiewicza	39
4. Początki chrześcijaństwa w interpretacji Ignacego Radlińskiego.....	53
5. Ignacy Radliński wobec „problemu żydowskiego” na ziemiach polskich (od średniowiecza do początków istnienia Drugiej Rzeczypospolitej)	65
6. Człowieczeństwo w wizji polskich twórców awangardowych doby dwudziestolecia międzywojennego.....	77
7. Postać Daga Hammarskjölda w refleksji Janusza Stanisława Pasierba.....	99
8. Jerzego Stempowskiego obraz ziemi berneńskiej	111
9. Witold Gombrowicz o poetach i poezji.....	127
10. Odrzucenie społeczne a kształtowanie niepokornej kompetencji kulturowej.....	141
11. Nieobiektywność historii alternatywnej.....	149
12. Disco polo – muzyka polskiej wsi.....	161
Indeks osobowy	173
Summary	177

Zamiast wstępu

Po niedługim namyśle, jak zatytułować niniejszy wybór tekstów, uznałem, że odpowiedni będzie tytuł: *W ogrodzie muz. Twórcy – idee – postawy (XIX-XXI w.)*. Realia współczesności zdają się jednak – i to nierzadko – wskazywać, iż „punkt ciężkości” nie znajduje się w owym „ogrodzie”, w sferze idei. Są však ogromne napięcia polityczne, problemy społeczne, ekonomiczne, domagające się rychłego rozwiązania. Co więcej, wielu działaczy politycznych, społecznych odżegnuje się od refleksji natury teoretycznej, od tzw. „filozofowania”, dobitnie podkreślając, że najistotniejsza jest działalność praktyczna i osiągnięta na jej niwie widoczne efekty. Osoby te zdają się jednak – mniej lub bardziej nieświadomie – zapominać o tym, że punktem wyjścia do ich działania była właśnie określona, tak czy inaczej sprecyzowana idea. Owa idea czasem zdaje się nawet nimi kierować czy wręcz rządzić. Mogą stać się oni jej narzędziem, i to niezależnie od tego, czy są politykami czy też twórcami i kreatorami kultury, sztuki.

Wiele wskazuje na to, że idea jest w stanie „uczynić” człowieka: polityka, poetę, pisarza, myśliciela... narzędziem umożliwiającym jej realizację wówczas, kiedy ów uchyla pytania o ważność moralną i poznawczą tegoż konstrukt¹¹. Wtedy twory ludzkiego umysłu, a więc byty abstrakcyjne, zyskują przymiot samodzielnego, niczym nieskrępowanego istnienia. Tak się nie stanie – bo nie może się stać – w przypadku, gdy człowiek ma świadomość, iż jest realnym bytem, tworzącym pojęcia, wyobrażenia, wzorce i gdy nie abstrahuje

1 Szerzej na ten zob. J. Szacki, *Dylematy historii idei oraz inne szkice i studia*, Warszawa 1991; I. Burzacka, *Ideał a rzeczywistość. O krytyce moralistycznej Mariana Zdziechowskiego*, Warszawa – Poznań – Toruń 1982.

od wartościowania. Przed negatywnymi konsekwencjami „zachłystnięcia się” ideami chroni perspektywa prezentystyczna. Zwolennik prezentyzmu jest bowiem w stanie dociec, kto „spośród dawniejszych myślicieli miał rację, kto zaś się mylił, kto zasługuje na to, aby stać się autorytetem dla współczesnych, kogo natomiast należy skazać na niesławę lub zapomnienie”²². Nie pozostaje przeto – z jednej strony – niewolnikiem hipostazy, dokonując analizy i interpretacji jej treści, a z drugiej – uwypukla fakt, iż jego zainteresowanie ideami, zarówno dawnymi, jak i współczesnymi, jest interesowne. Pisarz i myśliciel rosyjski Lew Tołstoj (1828-1910) ujął istotę tego fenomenu następująco: „W istocie rzeczy, gdy czytamy lub oglądamy utwór artystyczny nowego twórcy, zasadnicze pytanie powstające w głębi naszej duszy jest zawsze to samo. Ej, coś ty za jeden? I czym się różnisz od innych ludzi, których znam i co nowego możesz mi powiedzieć o tym, jak mam patrzeć na życie? Słowem, bez względu na to, co przedstawia artysta – świętych czy zbójców, królów czy lokai – zawsze i wszędzie przede wszystkim szukamy jego duszy”³³.

Człowiek nie powinien więc – innymi słowy – dawać się usypiać różnorodnym ideom, lecz nadawać im status nieustannego bycia „w ruchu”. Motorem tegoż „ruchu” jest zaś myśl, wpływająca na kształt i specyfikę intelektualno-mentalnego świata⁴⁴. Jest to widoczne m.in. w prezentowanych poniżej tekstach⁵⁵, których bohaterowie, bywalcy „ogrodu muz”, myśliciele, poeci, pisarze, malarze zmagali się z różnorodnymi dylematami, wątpliwościami, bolączkami i dali temu wyraz w swoich dziełach, podając mniej lub bardziej „wykończone” koncepcje, projekcje, manifestując przywiązanie do określonych postaw, sposobów bycia i postrzegania rzeczywistości⁶⁶. Na tę ostatnią interesująco zapatrywali się również przywołani

2 J. Szacki, op. cit., s. 17.

3 Cyt. za: I. Burzacka, op. cit., s. 95.

4 Warto w tym miejscu podkreślić, że historia idei często jest też określana mianem historii intelektualnej. Zob. *Encyklopedia of Historians and Historical Writing*, ed. K. Boyd, London – Chicago 1999, t. 1, s. 589-592.

5 Część spośród tekstów współtworzących niniejszą publikację była już publikowana, o czym informują zamieszczone w nich przypisy gwiazdkowe.

6 Tej problematyce poświęcone są następujące teksty: *Dziecko i dzieciństwo w dziełach*

w poniższych rozważaniach bohaterowie zbiorowi – odpowiednio: osoby społecznie odrzucone, zwolennicy i adwersarze historii alternatywnej oraz mieszkańcy polskich wsi⁷⁷.

Życzę miłej lektury.

Gdańsk, styczeń 2017 r.
Piotr Koprowski

malarskich przełomu XIX i XX w. (Jacek Malczewski, Stanisław Wyspiański, Wojciech Weiss); Nie-bezgrzeszna, wczesna młodość w świetle Dziennika duszy Jana XXIII i Spowiedzi motyla Janusza Korczaka; Postęp, nauka i racjonalność w refleksji Bolesława Prusa i Henryka Sienkiewicza; Początki chrześcijaństwa w interpretacji Ignacego Radlińskiego; Ignacy Radliński wobec „problemu żydowskiego” na ziemiach polskich (od średniowiecza do początków istnienia Drugiej Rzeczypospolitej); Człowieczeństwo w wizji polskich twórców awangardowych doby dwudziestolecia międzywojennego; Postać Daga Hammarskjölda w refleksji Janusza Stanisława Pasierba; Jerzego Stempowskiego obraz ziemi berneńskiej; Witold Gombrowicz o poetach i poezji.

- 7 Teksty: Odrzucenie społeczne a kształtowanie niepokornej kompetencji kulturowej; Nie-obiektywność historii alternatywnej; Disco polo – muzyka polskiej wsi.